

protestantsche kerken 60
(1923), 455.

4. Geelkerken zou enkele jaren later in zijn kerkelijk conflict hetzelfde doen. Behalve op Bavinck beriep hij zich ook op Kuyper. Zie daarvoor D. van Keulen, 'Strijd om een erfenis. Het beroep op Kuyper en Bavinck in de kwestie-Geelkerken', in: G. Harinck (red.), *De kwestie-Geelkerken. Een terugblik na 75 jaar*, Barneveld 2001, 109-146.

5. H. Bavinck, *Gereformeerde dogmatiek, deel 1*, Kampen 1928⁴, 180-591 (verder afgekort als *GDI*).

6. H. Bavinck, *GDI*, 183v.

7. H. Bavinck, *GDI*, 470.

8. Achtereenvolgens H. Bavinck, *GDI*, 472vv., 484vv., 491vv., en 504vv.

9. H. Bavinck, *GDI*, 466vv. Er bestaat overigens een duidelijke correspondentie tussen Bavincks theologische en zijn algemene epistemologie. In beide maakt hij namelijk gebruik van het schema van een uitwendig en een inwendig kenprincipe. Zie H. Bavinck, *GDI*, 555vv.

10. H. Bavinck, *GDI*, 348vv.

11. H. Bavinck, *GDI*, 559.

12. H. Bavinck, *GDI*, 533vv.

('kennisse Gods'). Voor Bavinck bestaat er dus een verbinding tussen schriftbeschouwing en geloofs zekerheid.

Het uitgangspunt van Bavincks theologische epistemologie is de gedachte dat God zelf de zijnsgrond (*principium essendi*) van het menselijk kennen van Hem is. Dat wil zeggen dat God uitsluitend is te kennen indien en voorzover God zichzelf openbaart.⁶ Op basis van dit uitgangspunt doet Bavinck diepgaand onderzoek naar het middel waardoor of de weg waarlangs mensen God leren kennen (*principium cognoscendi*). Dit kenprincipe valt uiteen in een uitwendig en een inwendig deel. Enerzijds wil dat zeggen dat alle kennis van God van buiten komt. Een mens kan niet tot ware kennis van God komen door deze bijvoorbeeld te genereren uit zijn gevoel of zijn verstand.⁷ In een reeks paragrafen in zijn *Dogmatiek* maakt Bavinck daarom de ondeugdelijkheid duidelijk van een fundering van het geloof op historisch-apologetische gronden, speculatieve redeneringen, het geweten, het hart of de wil van een mens of zedelijke gronden.⁸ Bavinck probeert zo elke vorm van subjectivisme te vermijden. Anderzijds is er pas werkelijk sprake van Godskennis wanneer een mens zich subjectief bewust wordt van datgene wat buiten hem bestaat. Uitsluitend door het samengaan van het uitwendig en het inwendig kenprincipe kan een mens tot kennis van God komen.⁹

In de prolegomena van zijn *Dogmatiek* doet Bavinck zeer uitvoerig onderzoek naar zowel het uitwendig als het inwendig kenprincipe met betrekking tot het kennen van God. Het uitwendig kenprincipe (*principium cognoscendi externum*) is Gods openbaring. Deze bestaat voor ons uitsluitend in de vorm van de Schrift.¹⁰ Objectief bezien is daarom de Schrift de grond van het geloof.¹¹ Het inwendig kenprincipe (*principium cognoscendi internum*) is het geloof.¹² Want het geloof is het orgaan waarmee een mens Gods openbaring waarneemt en aanneemt. Een mens wordt tot geloven bewogen – het geloof is voor Bavinck een gave van God – door het inwendig getuigenis van de Heilige Geest (waarbij de wedergeboorte niet gemist kan worden).¹³ Men zou kunnen zeggen dat daarom subjectief bezien het inwendig getuigenis van de Heilige Geest de grond van het geloof is.

Uit deze hoofdlijnen van zijn theologische epistemologie wordt duidelijk dat voor Bavinck een nauwe relatie bestaat tussen Gods openbaring en de Schrift. Beide mogen niet van elkaar losgemaakt worden. Zou dat wel gebeuren, dan is zekerheid in het kennen van God niet langer mogelijk, omdat men niet meer overhoudt dan een verzameling menselijke geschriften. Tegelijkertijd is Bavinck er zeer beducht voor Schrift en openbaring zonder meer aan elkaar gelijk te stellen. Want zouden Schrift en openbaring wel met elkaar geïdenti-